

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

דברים תשע"ה

פרשת שבוע

עוד על מסורות ולמדנות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בדברינו לפרשת פנחס תשע"ה, עוררנו את השאלה: האם הזיהוי של חז"ל המקשר בין פנחס ואלהו, מבוסס על מסורת שגובתה ברמזים בפסוק, או למדנות בשיטות המבוססות על י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, שהפכה למסורת? השבוע נעסוק בנבואת חורבן שעוררה פולמוס ציבורי והיא תביא אותנו לדיון בשאלה: האם קביעות של חז"ל בעניין אורך תקופות בתנ"ך, מבוססות על מסורת וקבלה או על חישובים והעמקה למדנית? הנביא ישעיהו היה הראשון שהעלה על הפרק את האפשרות של חורבן בית המקדש. הנביא ירמיהו היה הראשון (כנראה) שצווה להכריז על כך בפתחו של בית המקדש: "כֹּה אָמַר יְקִיָּהוּ עֶמֶד בְּחֶצֶר בַּיִת יְקִיָּהוּ וַדְּבַרְתָּ עַל כָּל עַרְי יְהוּדָה הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת בַּיִת יְקִיָּהוּ אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶל תִּגְרַע דְּבָר: ... וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְקִיָּהוּ ... וְנִתְתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה כְּשִׁלְה נְאֻם הָעִיר הַזֹּאת אֲתָן לְקַלְלָהּ לְכָל גּוֹיֵי הָאָרֶץ" (ירמיהו כ"ו, ב-ו). (מיכה המורשתי קדם לו בזמן, יותר ממאה שנים, אבל הוא גר רחוק בפריפריה ולכן דבריו לא עוררו רעש והתרגשות) נבואה זו מופיעה גם בתחילת ספר ירמיהו. הנביא הזהיר את העם שלא לסמוך על הבטחת נביאי השקר כי בית הקדש הוא בית עולמים, ואין לבן אנוש היכולת להרוס את ביתו של אלקים: "אֵל תִּבְטְחוּ לְכֶם אֵל דְּבַרֵי הַשָּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל יְקִיָּהוּ הֵיכַל יְקִיָּהוּ הֵיכַל יְקִיָּהוּ". הנביא מזהיר את ההיפך:

"כִּי לָכוּ נָא אֶל מְקוֹמִי אֲשֶׁר בְּשִׁילֹו אֲשֶׁר שָׁכַנְתִּי שָׁמַי שָׁמַי בְּרֵאשׁוֹנָה וַיֵּרְאוּ אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רַעַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל: ... וְעָשִׂיתִי לְבַיִת אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו אֲתֶם בְּטַחִים בּוֹ וְלִמְקוֹם אֲשֶׁר נִתְתִּי לְכֶם וְלְאֲבוֹתֵיכֶם כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשִׁילֹו: (ירמיהו ז', ד-ז). (לא נדון במסגרת קצרה זו בשאלה מדוע נבואה זו ונבואות רבות נוספות מופיעות פעמיים בספר ירמיהו)

המסורת החז"לית המקובלת בדבר משך עמידת משכן שילה היא: שלש מאות ששים ותשע שנים, וכן שבית ראשון עמד על תילו ארבע מאות ועשר שנים. וז"ל התוספתא: "ימי אוהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחת ושבגלגל ארבע עשרי שנה ושבשילה שלש מאות ושבועים חסר אחת ושבנוב ובגבעון חמשים ושבוע בבית עולמים ארבע מאות ועשר לבנינו הראשון ארבע מאות ועשרים לבנינו האחרון" (זבחים (צוקרמאנדל) פרק יג הלכה ו). את המספר ארבע מאות ועשר ניתן לקבל גם על ידי חיבור שנות המלוכה של כל מלכי יהודה (משימה לא פשוטה! ניתן ללמוד נושא זה גם בעיון בספרי החדש "צפנת ישעיהו" בפרק הסיכום של פרקים א-ו). את המספר שלש מאות ששים ותשע ניתן לקבל גם בדרך הבאה: הנבואה על חורבן בית המקדש, שסופו יהיה כגורל משכן שילה מתוארכת לראשית ממלכת יהויקים (שם כ"ו א). אם נספור את ימי הבית הראשון מיום תחילת בנין הבית, נוריד את ימי צדקיהו (אחת עשרה שנה) ואת עשר שנותיו האחרונות של יהויקים נגיע למסקנה כי נבואת ירמיהו מצאצאי עלי - הכהן הגדול בסוף ימי שילה, על חורבן בית ראשון, בדומה לחורבן שילה, נאמרה בשנה השלש מאות וששים ותשע לבנין בית ראשון. אם שילה חרבה בשנה זו נבואת ירמיהו מקבלת משנה תוקף ומשמעות מצמררת.

לא נכריע בספק שהעלנו. שתי האפשרויות לגיטימיות ויש להן שורשים עמוקים. לימוד התורה חייב להיות בנוי תמיד על שני עקרונות אלה, מסורת וחיידושים הבנויים על דרכי הלימוד מדורי דורות.

הבה נתפלל כי נפנים את מסר הנביאים, כי תשובה היא תמיד הכיוון המומלץ, מאחר ושום דבר לא מובטח. נמשיך את דרכנו, המבוססת על השענות על דברי חז"ל והמסורה שהועברה במשך הדורות ותמיד נשתדל לחדש בענווה ולבנות הבניין מחדש.

<p>לע"י מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לע"י רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"י ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"י מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלביע י" בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"י הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט</p>
---	---	---	---	--

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת הדף היומי

מתי יש חיוב להסדיר את הכתובה לפני הגירושין?

הרב עקיבא כהנא

כתוב במשנה (נדרים סה ע"ב) ש'פותחים לאדם בכתובת אשתו'. כלומר, אדם שנדר הנאה מאשתו, או שנדר שעליו לגרשה, פותחים לו פתח להיתר הנדר, בכך שהוא צריך לשלם ממון רב לצורך הכתובה ואין לו, ולא חשב על זה בשעה שנדר, ולכן יש להתיר את הנדר. והמשנה מביאה סיפור שהיה עם רבי עקיבא שהתיר אדם לאשתו, למרות שהוא נדר לגרשה.

השאלה הנשאלת היא מה חשב אותו אדם בדעתו בשעת הנדר, ומה מחדש לו החכם בפתח שהוא פותח לו?

בתשובות הגאונים (מד, חדשות סימן ב) ביאר מה היה בדעתו של הנודר:

כסבור היה שיכול לעמוד בשבועתו ולבסוף איגלי ליה דלא יכיל.

או דחשב דאית לה שיעור כתובתה וכד חפיש במיליה לא אשכח.

או דחשב שיכול הוא לגרשה ותהוי כתובתה עליה כהלואה חוב, ולבסוף איגלי ליה דלית ליה מן דינא למעבד הכין.

כלומר, יש לדעתו שלוש אפשרויות לפרש, כאשר השלישית היא שאדם אינו יכול לגרש את אשתו ולהשאיר את הכתובה עליו כחוב. **על דין זה** ישנה מחלוקת בראשונים המובאת בטור ושולחן ערוך (אבן העזר) סימן קיט.

הרשב"א (א, א'רנד) הביא את דעת הרי"ף שאכן אין לגרש אשה אם אינו יכול לפרוע כתובתה, **והביא ראייה** ממשנה (כתובות נא) שאדם שאשתו חלתה ורוצה לגרש אותה על מנת להפטר מתשלומי רפואתה, יכול לגרשה ולומר: 'הרי גיטך וכתובתך', וניתן ללמוד משם שחייב לתת לה כתובה מיד בזמן הגירושין (היה מקום לדחות את ראיית הרי"ף המובאת ברשב"א שרק במגרשה להפטר מרפואתה, שלא הגיוני שהוא גם יגרשה ויפטר מלתת לה רפואה, וגם ישאיר את הכתובה עליו כחוב, הדין כן).

בדק הבית חלק על הרשב"א וסובר שאין לתלות כתובה בגירושין (וגם הרשב"א עצמו חלק על דברי הרי"ף). **וכן פסק הרמ"א** (אבן העזר קיט, ו) שהאשה אינה יכולה לעכב את הגירושין בטענה שהכתובה לא תשולם לה.

חלקת מחוקק (ה) הביא שהריב"ש (צא) כתב שאין האשה יכולה לדון על הכתובה לפני שמגרשה, כיון שעוד לא נוצר חיוב, אלא בזמן הגירושין. **בית שמואל (ו) אומר** שמה שכתב בתשובת רשב"א שאינו רשאי לגרש אשתו בלי שיש לו כתובתה, זה כשמגרש במקום שאין איסור, אבל גם לא ראוי לגרש, כמו באופן שחלתה, או באופן שזה נישואין שניים ואינו שונא אותה, אז כיון שאין ראוי לגרש, אז אם אין לו כתובה אסור לו לגרש, **אמנם** באופן שיכול לגרשה על פי דין, ואין עכבה, אז גם באין לו כתובה מותר לגרש.

כמו כן בבאר היטב (ו) מובאת ראית הפרי חדש מפרק הניזקין (גיטין נח, א באגדות החורבן) שהיה עוזר של נגר, שנתן עיניו באשת הנגר, וגרם לנגר לגרש את אשתו. אחרי שהוא גרם לו לגרש אמר הנגר שהוא רוצה לגרש, אבל אינו יכול כיון שכתובתה מרובה, ואמר לו העוזר שהוא ילווה לו. לאחר מכן הגמרא מתארת את צערו של הנגר, וממשיכה את הסיפור, ומכל מקום רואים שעל מנת לגרש אדם חייב שיהיה לו כסף כתובה. **והיו שטענו כנגדו** שאין מביאים ראייה מהגדות.

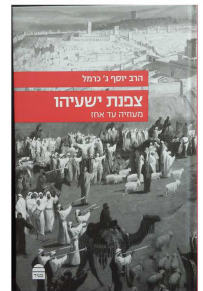
רבי יוסף ענגיל (תשובה בכתב יד, בכתב העת ישורון ז) כתב שיש להביא ראייה מהמשנה שלנו (נדרים) לדעות שלא ניתן לגרש בלי לשלם את הכתובה, והראייה מזה שכתוב שרבי עקיבא "חייבו ליתן לה ד' מאות זוז" ונראה מלשון זאת, שזהו חיוב מיוחד, ומזה ניתן ללמוד שרבי עקיבא חידש שצריך לשלם כתובה מיד, (וכפירוש הגאונים דלעיל).

סיכום: המשנה קובעת שאדם שנדר נדר שגורם לו לגרש את אשתו, ניתן לפתוח לו פתח להתיר בגלל שצריך לשלם כתובתה, ומפירוש הגאונים נראה שחייבים לשלם את הכתובה מיד עם הגירושין. אמנם נחלקו הפוסקים האם אדם שאינו יכול לשלם את חוב הכתובה, רשאי לגרש את אשתו, או שאינו רשאי לגרש אם לא יוכל לשלם מיד את חוב הכתובה.

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הרב מרדכי הוכמן

ט"ו באב והרמב"ם

במשנה בסוף מסכת תענית (דף כו, ב) מסופר על הדברים הרעים שאירעו לאבותינו ב"ז בתמוז ובט"ו באב, ובסיומה מסופר על הימים הטובים שהיו לישראל בט"ו באב וביום הכפורים:

"חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז, וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות... בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, וחרב הבית... משנכנס אב ממעטין בשמחה... אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו, כל הכלים טעונים טבילה. ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות: בחור! שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה (משלי לא): 'שֶׁקֶר הַחֵן וְהַבֵּל הַיָּפִי אֲשֶׁה ד' הִיא תִתְהַלֵּל', ואומר (שם): 'תִּנְוֶלָה מִפְּרִי יְדִיהָ וַיְהַלְלוּהָ בְשִׁעְרֵיהֶם מִעֵשִׂיהָ'. וכן הוא אומר (שיר השירים ג): 'צְאִינָה וּרְאִינָה בְנוֹת צִיּוֹן בְּמַלְךְ שְׁלֹמֹה בְּעֵטְרָה שְׁעֵטְרָה לֹא אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמֹחַת לְבוֹי'. 'בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ' - זה מתן תורה, 'וּבְיוֹם שְׂמֹחַת לְבוֹי' - זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו."

מפשוטות המשנה משמע שכאשר במהרה יבנה במקדש, יחזרו לחוג את ימי השמחה האלו. ואם כך לכאורה צריך היה הרמב"ם להביא בידי החזקה את ההלכות הקשורות בימי שמחה אלו, כגון שכל הכלים טעונים טבילה וכדו'. מדוע השמיט הרמב"ם הלכות אלו? קשה להבין את מחול השידוכים שמתואר במשנה כפשוטו, מכמה סיבות, ונמנה שתיים מהן:

א. יום הכיפורים הוא יום צום שמחליש את הגוף, וידוע שמאמץ גופני גדול ביום צום עלול לסכן חיים (עיי' יומא דף סז, א בענין הסוכות שבהן מזון ומים למוליך את השעיר למדבר מחשש שמא יצטרך לכך). כיצד יתכן לתקן שבנות ישראל תחוללנה בכרמים ביום צום כפור כשהן מסכנות את חייהן או את האפשרות שלהן להשלים את הצום?! - "היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לידאי סכנה!!"

ב. קשה להבין את מחול השידוכים גם בט"ו באב שאינו יום צום, משום שקשה להניח שנערה שמכבדת את עצמה היתה מחוללת בכרמים וקוראת בקול את שבחיה באזני הבחורים הצופים. וכן מצאנו שכתבו 'המכתם' (תשובות חכמי פרובינציה סימן ט, סא) וה'כלבו' (סי' סב) שהבנות שחוללו שם היו רק אלו שנותר להן סיכוי קלוש להינשא, וכלשון הכלבו (שם): "ואולי היו יושבות עד שתלבין ראשן אם לא על ידי המנהג הזה". אלא שהסבר זה הוא קשה שהרי בסוגיה (תענית דף לא, א) מובא כדבר פשוט ש"בת מלך" ו"בת כהן גדול" חוללו שם לכתחילה. וכי גם הן היו בעלות סיכוי קלוש להתחתן ונאלצו לחולל ולצעוק את שבחיהן בקול באזני הבחורים הצופים!!

ואולי מחמת כן ביאר ה'מגיד מקוזניץ' (עבודת ישראל דברים לט"ו באב) את המשנה והסוגיה במשמעות סמלית, וכתב ש'בנות ירושלים' שמוזכרות במשנה הכוונה ליגשמות ישראל וכו', ועיי' בדבריו. נראה שגם הרמב"ם הבין משנה זו במשמעות סמלית, אלא שהוא ביאר את משמעות 'בנות ישראל' באופן שונה במקצת, וכדלקמן.

הרמב"ם וסיבת השמחה בט"ו באב

בסיבת השמחה בט"ו באב הובאו בבבלי (שם דף ל, ב; בבא בתרא דף קכא, א) ובירושלמי (שם פ"ד, ה"ז) ובמדרש איכה רבה (בובר פתיחתא לג) כמה טעמים; ומכולם בחר הרמב"ם להביא בקצרה רק טעם אחד. טעם זה מוזכר באופן מפורט במדרש איכה שם, וז"ל המדרש (בתיקוני לשון קלים ובתוספת ביאור):

"א"ר לוי כל ערב תשעה באב היה משה מוציא כרוז בכל המחנה ואומר: צאו לחפור. והיו יוצאין וחופרין קברות וישנין בהן. לשחרית היה מוציא כרוז ואומר: קומו והפרישו המתים מן החיים. והיו עומדין ומוצאין עצמן שחמשה עשר אלף ופרוטרוט (=ומעט יותר) חסרו מכשש מאות אלף (=מנין הפקודים שנגזר עליהם למות במדבר לאחר חטא המרגלים). ובשנת הארבעים האחרון עשו כן ומצאו עצמן שלמים, אמרו דומה שטעינו בחשבון, וכן בעשור ובאחד עשר ובשנים עשר ושלשה עשר וארבע עשר, כיון דאיתמלא סיהרא (שהתמלאה הלבנה בט"ו באב) אמרו דומה שהקב"ה ביטל אותה גזירה מעלינו, וחזרו ועשאוהו יום טוב. וגרמו עונותיהם ונעשה אבל בעולם הזה בחורבן הבית פעמים."

הרמב"ם סבר שכוונת המדרש שבכל השנים מנין המתים בתשעה באב היה מרובה ממנין המתים בשאר ימות השנה, ו'מגפה' זו היתה 'אות' לחרון אפו של הקב"ה. ובשנה האחרונה לא היה מנין המתים בתשעה באב גדול באופן חריג, והיה בכך 'אות' שסר מהם חרון אפו של הקב"ה. וז"ל הרמב"ם (שם, פ"ד, ה"ז):

"ובחרו יום חמשה עשר באב לפי שבו פסקה המגפה ממתים מדבר בשנה האחרונה מן הארבעים, לפי שהיה המות מתרבה בהם כל תשעה באב, ובשנה האחרונה פסק, ונשארו מצפים עד חצי החדש ואז בטח לבם והבינו שכבר בא הרצון ונגמר החרון ונסתלק מהם, לכך עשו אותו מאז יום שמחה."

אלא שהמשך המדרש נותר קשה. משה רבנו ובית דינו קידשו את ראש-חדש אב של אותה שנה, וקביעתם קיימת ומתחשבים בה בשמים אפילו היו מוטעים או מזידים (עיי' ראש השנה דף כה, א). וידוע (סנהדרין דף מ, א) שאדם מן השורה יכול לטעות בדיעת התאריך שבחודש ביום אחד אך לא יותר מכך, ובוודאי שכלל הצבור אינו יכול לטעות בכך; וברור שכולם היו מצויים בסמוך למשה ובית דינו ויכלו לדעת מה התאריך הנכון בחודש. נוסף על כך, שבוודאי כבר בליל י"ב לחודש, כעבור שלושה ימים, היה ברור מגודל הלבנה, שכבר חלף יותר משליש החודש, ובוודאי שחלף התאריך של ט' באב, ולא מובן מדוע המתוועים עם שמחתם דווקא עד שנתמלאה הלבנה בט"ו באב. מדוע מביא הרמב"ם דווקא טעם זה, שלכאורה הוא תמוה מצד עצמו? ומדוע לא הביא את שאר הטעמים שהובאו בתלמוד ובמדרש בטעם שיוס ט"ו באב נקבע ליום שמחה?

נראה שהרמב"ם סבור שקביעת החג דווקא ביום שהלבנה נתמלאה בו היא הסיבה העיקרית, ולכך מרמז המדרש. ושאר הטעמים נועדו להצטרף אליו, אך אינם עומדים בפני עצמם. וכן מצאנו שאחד הטעמים לשמחה בט"ו באב היא מפני שהוא "יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה" (תענית דף לא, א). והרי חורבן ביתר היה עשרות שנים לאחר חורבן בית המקדש, כאשר לא היו עוד מלך וכהן גדול. וכיצד יתכן שמאורע מאוחר יהיה טעם לתקנה שתוקנה בתקופה קדומה יותר. ועל כורחך 'טעם' זה מרמז לנו שה'מחולות' שבט"ו באב אינן כפשוטם. 'וטעם' זה מעיד על שאר ה'טעמים' שבסוגיה, שגם הם אינם כפשוטם². לפיכך, בחר הרמב"ם להביא את הטעם שבמדרש, שאמנם קשה להבין אותו כפשוטו, אך הוא מרמז לסיבת שמחה קדומה בחודש אב ביום שהלבנה נתמלאת, וכדלקמן.

'חג' ו'מחולות' - וחטא העגל'

בני ישראל יצאו ממצרים כדי לחגוג בעבודת ד' (שמות י, ט): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּעֵרְיוֹ וּבְזַקְנָיו וּבְבָנָיו וּבְבָנוֹתָיו בְּצִאֲנוֹ וּבְבִקְרָנוֹ נֶלְךְ כִּי חַג ד' לָנוּ". אלא שבמהות חג זה נפלה לאחר מכן מחלוקת. לאחר מעמד הר סיני עלה משה להר סיני למשך ארבעים יום, כשמשה בושש לרדת נקהלו בני ישראל על אהרון, והוא עשה להם 'עגל' זהב, והודיע על 'חג' שיהיה למחרת: "וַיִּקְרָא אֶהָרֹן וַיְבִן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אֶהָרֹן וַיֹּאמֶר חַג לַד' מִחֶרֶץ". הקב"ה הודיע למשה שישראל עשו 'עגל' וזבחו לו, ומשה התחנן לד' שיסלח להם, וד' נענה לו וסלח להם: "וַיִּנְחַם ד' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דָּבַר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ". משה נטל את הלוחות וירד כדי להביאם לישראל אלא שלבסוף שינה משה דעתו ושברם: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּטְחָנָה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלֹתָיִם וַיַּחַר אָפַי מִשֶּׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדִי אֶת הַלְּחָת וַיִּשְׁבֶּר אֹתָם תַּחַת הַקֶּהַר".

ה'מחולות' בשמחת העגל – ביום שאהרון קרא לו חג לד' – הם ששברו את לב משה, והם שהביאו לשבירת הלוחות! במאמר **"רש"י - והפסוק שלא קיים"** התבאר שכמה ממדרשי חז"ל מרמזים שחטא העגל לא היה עבודה זרה ממש, וגם החוטאים לא נענשו ממש³. והתבאר שה'עגל' היה 'אנדרטה' שסימלה את הדגשת הפן הלאומי הגשמי של עם ישראל, הפן שמוזהה עם משיח בן יוסף, הפן של 'השור'. משה רצה שכל ישראל יסכימו לתכנית הראשונית של הקב"ה (שמות יט, ו): "וַיִּאָּתֶם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכְתַּת כְּהֲנָיִם וְגוֹי קְדוֹשׁ", בממלכה זו 'בית המדרש' הוא 'בית המקדש', ומקריבים בו 'חידושי תורה' וזכותם מגיע השפע הרוחני והגשמי לעולם. אך רוב ישראל לא הצליחו להפנים בקרבם רצון עז לחיות בדרך חיים שכזו. הם רצו להיות דומים במקצת לאומות העולם, והם רצו להקים מקדש ובו עבודה בקרבנות. הם היו מוכנים לתמוך בקבוצה קטנה שתעסוק בתורה ובתפילה או בעבודת המקדש, אך רובם רצו להתפרנס מיגיע כפיהם כמו הגויים, ורצו להידמות לגויים ולהעמיד בראשם מלך שיש תחתיו צבא קבוע ומאורגן.

משה ידע זאת, והתורה מרמזת בסוף פרשת משפטים (שמות כד) שרק לאחר שמשה שיתף את בני ישראל בעבודת קרבנות, ורק לאחר שהוא כרת ברית בינם לבין ד' תוך כדי שימוש בִּאֲגָנֹת שהם כלי 'עגול', הסכימו בני ישראל לקבל עליהם את התורה ולהקדים נעשה לנשמע. אולם משה סבר שזה היה מעמד חד-פעמי, ובני ישראל יסכימו להתעלות ולוותר על שימוש ב'פן העגול' בעבודת ד'. אך אהרון נעתר לבקשתם גם לאחר מכן, וסברתו היתה כמבואר ברמב"ם במורה הנבוכים (ג, לב):

"אי-אפשר לפי טבע האדם שיניח כל מה שהרגיל בו פתאום... והיה המנהג המפורסם בעולם כלו שהיו אז רגילין בו והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה, להקריב מיני בעלי חיים בהיכלות ההם... לא גזרה חכמתו ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם, כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו, כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל...". משה סבר שישראל מסוגלים להתרומם למדרגה גבוהה שאין בה צורך במקדש ובקרבנות ואין צורך במלך ובצבא מאורגן, ואהרון סבר שישראל אינם מסוגלים לכך וצריך לרדת למדרגתם ולשאיתפם להיות דומים במקצת לאומות העולם. הקו העגול מסמל את עולם הטבע הגשמי שאומות העולם קשורים אליו; ואלו הקו הישר מסמל את העיסוק בתורה ובתפילה שהם מיוחדים לעם ישראל (כמבואר בהערת השוליים⁴). אהרון היה סבור שד' שמח בכך שישראל עובדים אותו גם באופן של הקו העגול, ולכן הוא הכריז: "חג לד' מִחֶרֶץ", וכמה ממדרשי חז"ל מרמזים שזו משמעות חטא העגל' (=עגול').

המחולות בחג – ושבירת הלוחות

במדרש תנחומא (ורשא, כי תשא, כב) מרמוז שבדברי הקב"ה למשה בהר: "לֶךְ רֵד כִּי שַׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" מרמזת בקשה ממשה לרדת ממדרגתו הגבוהה שמקטרגת על ישראל: "לֶךְ רֵד... באותה שעה נתגדה משה מפי ב"ד של מעלה". משה נענה וירד במקצת, ומצד אחד הוא נשאר במדרגה גבוהה ולפיה עמל התורה היא העבודה העיקרית שנדרשת מכל אדם מישראל, ומצד שני הוא הביט בסלחנות גם על אלו שלא מסוגלים להתעלות למדרגה זו ורוצים לעבוד את ד' כמו הגויים בדרך של 'עגולים'. משה התחנן לקב"ה שיסלח להם, וד' נעתר לו וסלח להם. אולם משה ראה בהקמת מלך וצבא ובעבודת קרבנות במקדש דרך של עבודת ד' רק באופן של 'בדיעבד', ועל דעת כך הוא רצה להביא להם את הלוחות. אך כשהוא קרב למחנה וראה שישראל אינם מצטערים על ירידתם ממעלתם הגדולה, אלא אדרבא הם שמחים במצבם שהם קשורים לקו העגול' (=עגל), ומבחינתם זה הוא יום 'חג' ו'מחולות' – הוא שבר את הלוחות.

וביום פקדי ופקדתי

משה קרא לבני לוי וביקש מהם להרוג את החוטאים. במאמר **"רש"י - והפסוק שלא קיים"** התבאר שמדרשי חז"ל רבים מרמזים שמדובר ב'הריגה' סמלית, שנועדה ל'הגנה עצמית'! בני ישראל התייחסו לאלו שרצו לעמול בעיקר בתורה ובתפילה כמו לאנשים שאינם מחוברים ל'חיים' - אנשים 'הרוגים'. הם חשו כליפיהם גם תחושת פטרונויות, שהרי הם מפרנסים אותם ונלחמים עבורם בצבא. משה חשש שהלויים יאמצו השקפת עולם זו ולא יהיו מספיק 'תופשי תורה' בעם ישראל; ולכן הוא הורה ללוויים להתגונן, ולהתייחס כמו לאנשים 'הרוגים' - דווקא לאלו שרצו בחיים הרוחניים⁵!

משה שב והתפלל תפילה נוספת לד', שיסלח לישראל על ה'חג' וה'מחולות' שעשו לכבוד עבודת ד' באופן של 'עגולים', וד' נענה לו ואמר (שמות לב, לד-לה): "הִנֵּה מְלֹאכֵי יָלְךְ לְפָנַי וּבַיּוֹם פִּקְדֵי וּפְקַדְתִּי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם: וַיִּגַּף ד' אֶת־הָעָם עַל־אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶהָרֹן: ". רש"י (במדבר יד, לג) ואברבנאל (שמות לב) כתבו שהעונש על חטא העגל התקיים בפועל כשבני ישראל נענשו על חטא המרגלים, ונגזר עליהם למות במדבר ולא להיכנס לארץ.

עונש זה על חטא המרגלים אינו עונש במונח הרגיל, שהרי מדובר בהסכמת הקב"ה לבקשת ישראל. בני ישראל פחדו לכבוש את הארץ במלחמה וביקשו שפקודי הצבא ימותו במדבר ולא יצטרכו להלחם, והקב"ה נענה לבקשתם (במדבר, כח-כט): "כַּאֲשֶׁר דָּבַרְתָּם בְּאָזְנֵי כֹן אֶעֱשֶׂה לָכֵם: בְּמִדְבַר הַזֶּה יָפְלוּ פְגָרֵיכֶם וְכָל־פְּקַדְיְכֶם...". למעשה, התברר שמדובר בהשתלשלות של חטא העגל, בני ישראל העדיפו הנהגה של עולם ה'טבעי' (הקו העגול'), אלא שלפי ה'טבעי' ידור העבדים אינו מתאים לכיבוש הארץ במלחמה, ורק בניהם יהיו בעלי 'טבעי' מתאים, וכעין כך משמע ברמב"ם במורה הנבוכים (ג, לב).

"כי כמו שאין בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבודת בחמר ובלבנים והדומה להם ואחר כן ירחץ ידיו לשעתו מלכלוכם וילחם עם ילידי הענק פתאום... וכמו שהיה מחכמת השם להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה... ונולדו גם כן אנשים שלא הרגילו בשפלות ובעבדות"

בליל ט' באב, כשהמרגלים שבו למחנה ובני ישראל פחדו מהמלחמה ובכו, התברר שהשמחה של העם ביום י"ז בתמוז - ביום שקבע אהרון חג לד' - היתה קודם זמנה. מבחינת דור העבדים שיצא ממצרים, בחירה בהנהגה של עולם ה'טבעי' היא 'יום עצוב', מכיוון שהיא מצריכה ח"ו את החלפתם בדור חדש, וכך אכן התברר להם לאחר מכן בטי' באב כשנגזר עליהם למות במדבר.

ה'לבנה' כסמל למלכות ישראל – ויום ט"ו באב במדבר

הופעת ה'לבנה' בשלמותה בתור 'עיוגול שלם' משמשת כסמל ל'מלכות ישראל' במדרגתה הגבוהה, וכן מצאנו בשמות רבה (וילנא, בא טו): "כיון שבא שלמה נתמלא דיסקוס של לבנה שנאמר (דברי הימים א כט כג) – וַיִּשָּׁב שְׁלֹמֹה עַל־פְּסָא ד' לְמֶלֶךְ ד'"; וכעין כך מתואר גם בזוהר (ויחי דף ריא, ב).

כזכור, הרמב"ם כתב שבכל שנה היה המוות מתרבה בהם בטי' באב, אך בשנה האחרונה פסק, והיה בכך אות - שחרון אפן של הקב"ה סר מהם. ואכן כפי שנאמר לעיל, כבר בחלוף שלושה לילות נוספים היה ברור למי שהתבונן בלבנה שכבר חלף יותר משליש החודש,

ובוודאי שחלף התאריך של ט' באב. אך אע"פ כן העדיפו בני ישראל לחגוג את 'חג הסרת חרון האף' דווקא באמצע החודש שאז נתמלא "דיסקוס של לבנה". ה'עגול המלא' של הלבנה סימל את שמחתם **בהסכמת ד'** בבחירתם לעובדו באופן של 'הקו העגול'; ומאותה השנה נקבע יום ט"ו באב כיום **חג לד'** על הסכמה זו. אך למעשה, מדובר ביום חג נוסף שנקבע כדי לחגוג הסכמה זו, וכדלקמן.

השמחה ביום כפור – יום מתן הלוחות-השניות

כזכור ד' סלח לישראל על חטא ה'עגל' עוד בהיות משה בהר, והוא נתן לו את הלוחות-הברית כדי להביאם לישראל, אלא שראיית ה'מחולות' בשמחת ה'עגל' שברה את לב משה והוא שבר את הלוחות. לאחר מכן משה עלה והתפלל לד' שישלח להם גם על כך, **על השמחה והמחולות בבחירתם** בעבודת ד' בדרך של הקו העגול (= 'עגל') - ושאע"פ כן הם יהיו ראויים לקבלת התורה ולוחות-הברית. הקב"ה נענה גם לבקשה זו של משה, ומשה ירד בשנית עם לוחות הברית ב' בתשרי, ביום כפור. בקרב בני ישראל היו שפירשו את מסירת לוחות-הברית בשנית ביום זה, כיאות' שהקב"ה הסכים בדיעבד עם השמחה שלהם בבחירתם בעבודת ד' במדרגה נמוכה זו של 'הקו העגול'; ומאז הם ראו את יום כפור כיום שמחה על הסכמת ד' בבחירתם. ובשנת הארבעים כאשר לא התרבה בהם המוות ביום ט' באב, והם המתינו עם שמחתם עד מילוי הלבנה בט"ו באב, נקבעו הן יום כפור והן ט"ו באב כימי שמחה על הסכמת ד' בבחירתם לעובדו באופן של עולם הטבע ('הקו העגול'='עגל').

ונמצא, שאהרון סבר מתחילה שהקב"ה שמח גם אם בני ישראל יעבדו אותו באופן של עולם הטבע ('הקו העגול'='עגל'), ומתחילה הוא קבע **חג לד'** על החלטה זו ביום י"ז בתמוז. אלא שבסופו של דבר נדחה יום החג והתפצל לשני ימי שמחה ב' בתשרי ובט"ו באב.

המחולות בכרמי שילו

חג ד' ובו 'מחולות' מוזכר גם במאורעות פילגש-בגבעה שבספר שופטים (כא, יט-כא): **"וַיֵּאמְרוּ הִנֵּה חַג ד' בְּשָׁלוֹ מִיָּמִים יָמִימָה... וְהִנֵּה אִם יֵצְאוּ בְּנוֹת שִׁילוֹ לְחֹל בְּמַחְלוֹת וַיֵּצְאֶתְם מִן הַכְּרָמִים..."**. בתנא דבי אליהו מובאת מסורת⁶ שארועי פילגש-בגבעה אינם כפשוטם, ולמרות שנאמר בהם שהם התרחשו בתקופה שלא היה מלך בישראל - הם התרחשו בראשית היאחזות ישראל בארצם בזמן שיהושע היה בתוקף של מלך. במאמר **"רשי - והפסוק שלא קיים"** הובא שרשי ור' אברהם בן הרמב"ם מרמזים שיש במאורעות אלו חזרה סמלית על מאורעות חטא-העגל. והתבאר שמעשי פסל-מיכה ופילגש-בגבעה נכתבו ברוח נבואה על ידי עתניאל שנקרא גם בשם "יעבץ" ובשם "יהודה", וכאשר ערך שמואל את ספר שופטים הוא שילב בו כמה פרשיות שנכתבו בידי עתניאל. עתניאל הקים ישיבה שנקבצו אליה תלמידים מכל השבטים, ולא דווקא משבט לוי, והוא חנך אותם שהם 'לויים מסוג חדש'; והם 'צאצאים רוחניים של משה' והם צריכים להתגייס לצבא של יהושע משום שתורתם ותפילתם מועילה יותר מרכב ופרשים.

ובמאמר **"אשת שאול והמחולות"** התבאר שבראשית היאחזות ישראל בארצם שבט בנימין התמסרו מאוד לענייני הצבא והמלוכה ובמיוחד בני העיר גבעה⁷, והם היו הניגוד לתלמידי הישיבה של עתניאל שהתמסרו לעמל התורה. בשלב הראשון חנך עתניאל את תלמידיו להתייחס לעצמם בתור 'בני ישראל (האמיתיים)' ולהתייחס לשבט בנימין בתור 'הרוגים'; ובהמשך הוא חנך את תלמידיו שצריך להשאיר בעם ישראל גם אנשים שמתמסרים לענייני הצבא כמו 'בני בנימין'. בתורת עתניאל מרומז שהאנשים הצדיקים מולידים במעשיהם הטובים השפעות רוחניות שנקראות 'נשים', ואנשים מישראל 'מתחברים' להשפעות אלו ו'מולידים' מעשים טובים חדשים. ובתורת עתניאל עמלי התורה מחשיבים עצמם לצדיקים מסוג א', שמולידים השפעות רוחניות שנחשבות בעיניהם ל'נשים מסוג א', אלא שהם אינם מוכנים שיבני בנימין (= 'אנשי הצבא') 'יתחתנו' עימן. מאידך, הם מוכנים להתפשר ולהסכים שיבני בנימין יקחו ל'נשים' השפעות רוחניות שנחשבו בעיניהם לנחותות יותר וכ'נשים מסוג ב'.

לפי ראיית עתניאל, 'השפעות רוחניות' (= 'נשים') מסוג ב' נולדות לאנשים מישראל ששמחים בתכנית 'ממלכת הכהנים' שאהרון הסכים לה כבר מתחילה ('הקו העגול'). אנשים אלו עובדים את ד' בכך שהם מתפרנסים ביושר מיגיע כפיהם ועוסקים בחיי היום-יום בל"ט מלאכות המשכן, או שהם עובדים במשכן עצמו כמו הכהנים וכדו'. אולם עמלי התורה מחשיבים עבודה זו לעבודה במדרגה נמוכה שהקב"ה מסכים לה רק בדיעבד, וכן משמע ברמב"ם במורה הנבוכים (מובא בהערת השולים⁸). ולכן 'ההשפעות הרוחניות' שנולדות מאנשים אלו שקשורים למשכן שילה נחשבו בעיני עתניאל ותלמידיו כינשים' מסוג ב'.

היכן משכן שֵׁלָה – ומהו חג ד' בְּשָׁלוֹ

בספר יהושע **שֵׁלָה** היא מקום מרכזי שאין צורך לציין היכן הוא נמצא. ישראל מתכנסים שם ומקימים משכן-קבע, ושם מחלקים את הנחלות בין השבטים. גם בספר שמואל **שֵׁלָה** היא מקום מרכזי שעולים אליו לרגל, ואין צורך לציין היכן הוא נמצא. אולם במאורעות פילגש-בגבעה מוזכרת באופן תמוה, כמקום נידח ובלתי ידוע שצריך ציוני מקום מרובים כדי למוצאו (שם, יט): **"וַיֵּאמְרוּ הִנֵּה חַג ד' בְּשָׁלוֹ מִיָּמִים יָמִימָה אֲשֶׁר מִצְפּוֹנָה לְבֵית אֵל מְזַרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ לְמִסְלָה הָעֹלָה מִבֵּית אֵל שְׁכָמָה וּמִנֶּגֶב לְלְבוֹנָה"**. הרד"ק התקשה וכתב: **"וְאֵיךְ תָּמָה מֵהַ צָרִיךְ לְכַל זֶה כִּי שִׁילָה יָדוּעַ הִיא בְּלֹא סִימָנוֹ"**¹⁰. אמנם לפי מה שהתבאר, כוונת הפרשייה, שנכתבה בידי עתניאל, למעט בחשיבות עבודת המשכן שבשֵׁלָה לעומת עמל התורה שבבית המדרש, ולכן **שֵׁלָה** מתוארת כמקום נידח שצריך ציוני מקום רבים כדי למוצאו.

כזכור, תנא דבי אליהו גילה שמאורעות פילגש-בגבעה התרחשו בתחילת היאחזות ישראל בארצם בזמן שיהושע היה בתוקף של מלך. יהושע ראה את החיבור של בני ישראל לעבודת ד' באמצעות הגשמיות (= 'הקו העגול') באופן של 'לכתחילה'; והוא פעל במלוא התוקף להקים את המשכן בשֵׁלָה ולבסס את מרכזיותו; אך עתניאל חלק על השקפתו, ולכן הוא מתאר את יהושע באופן סמלי כאילו הוא 'מות' ואין מלך בישראל, ואת מקום המשכן שבשֵׁלָה – כמקום נידח. התיאור של **שֵׁלָה** כמקום טפל ונידח מרמז שההשפעות הרוחניות (= 'בנות') שמולידים האנשים שקשורים למשכן שילה - הן 'נשים מסוג ב'. ולכן עתניאל ועמלי התורה הסכימו שיבני בנימין ('אנשי הצבא') יחטפו להם 'נשים' (=השפעות רוחניות) מסוג נחות זה.

הפרשיה מפרטת באופן תמוה את מקומה של שילה, אך במהות **חג ד'** היא נוקטת קיצור, וכאילו מדובר **בחג ידוע** שאין צריך לפרט את מהותו. זאת משום שהפרשיה סומכת עצמה על התורה, שם מבואר **שחג ד'** הוא היום שקבעו ישראל לחוג את הסכמת ד' עם החלטתם לעבוד אותו באופן של 'הקו העגול'. דור באי הארץ ידע שמתחילה קבע אהרון את היום הזה ליום י"ז בתמוז אך בסופו של דבר נדחה יום החג, והתפצל לשני ימי חג, האחד ביום כפור והשני בט"ו באב; ודור באי הארץ, שבימיו נכתבה פרשיה זו, ידע שמדובר בשני ימים אלו.

מדוע לא יצאו בת נשיא-הסנהדרין ובת אב-בית-הדין למחולות

הסוגיה במסכת תענית מזכירה את **בנות גדולי הדור** שהיו יוצאות לחולל בכרמים, ושהיו שואלות לשם כך בגדי לבן מחברותיהן (תענית דף לא, א): **"תנו רבנן: בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן, ובת סגן מבת משוח מלחמה, ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט, וכל ישראל שואלן זה מזה"**. ולכאורה תמוה שהרי במשנה במסכת חגיגה (דף טז, א) מוזכרים זוגות של **גדולי תורה** שחיו בזמן שהמקדש היה קיים, שאחד מהם היה **נשיא הסנהדרין** והשני לו היה **אב-בית-דין**. מדוע הסוגיה **מתעלמת מבת הנשיא ומבת אב-בית-הדין**!?

אמנם כפי שהתבאר בתחילת המאמר, קשה להבין את המחולות שמתוארים בסוגיה כפשוטם, הן משום שלא יתכן לחולל בכרמים ביום צום בלא לסכן את הנפש, והן משום שמסתבר שבת שמכבדת את עצמה לא היתה מחוללת וקוראת בקול את שבחיה בפני הבורחים שצופים בה. תיאור **מחולות ה'בנות' בכרמי ירושלים** שבדברי חז"ל - חוזר על תיאור **מחולות ה'בנות' בכרמי שילה** שבפרשיית פילגש-בגבעה. מדובר במחול סמלי של 'השפעות רוחניות' (= 'בנות') שנולדות לאנשים ששמחים בהקמת מלך וצבא ובעבודת הקרבנות שבמקדש, ולכן מוזכרות שם בת-מלך ובת-כהן-גדול וכדו'. 'בנות' (= 'השפעות רוחניות') אלו רוצות שאדם מישראל 'יתחתן' עימם, ויוליד באמצעותן 'מעשים טובים' נוספים. אך בעיני עמלי התורה 'בנות' (= 'השפעות רוחניות') אלו נחשבות ל'בנות' מסוג ב', ועמלי התורה אינם רוצים שההשפעות הרוחניות ('בנות') שנולדות מלימוד התורה שלהם תחוללנה יחד עימם; ולכן 'בת-נשיא-הסנהדרין' ו'בת אב-בית-הדין' אינן מוזכרות בין המחוללות.

לפי מה שהתבאר, מובן מדוע נאמר במשנה (תענית דף כו, ב): "ובנות **ירושלים** יוצאות וחולות בכרמים", ואילו בסוגיות התלמוד נאמר (שם, דף לא, א; ירושלמי, שם פ"ד ה"ז): "בנות **ישראל** יוצאות וחולות בכרמים". ולכאורה ענין זה היה צריך להיות נידון בתלמוד עצמו, האם דווקא 'בנות ירושלים' היו מחוללות בכרמים, או שבכל עיר וכפר 'בנות ישראל' יוצאות ומחוללות בכרמים. אמנם, לפי מה שהתבאר לא מדובר ב'בנות' ממש, אלא ב'השפעות רוחניות' שנמשלו ל'בנות', שאותן מולידים רוב אנשי **ישראל** שקשורים לעמל ל"ט המלאכות ולעבודת המקדש והמשכן. בספר שופטים, בעת שהמשכן היה בשילה, השפעות אלו מיוחסות למשכן שילה ומדובר על "**בנות שילה**"; אך לאחר שירושלים נקבעה לנצח כמקום המקדש, השפעות אלו של רוב אנשי **ישראל** מיוחסות לירושלים, ומדברת המשנה על "**בנות ירושלים**".

לְשִׁמְחָה מֵהִזֵּה עֵשָׂה?

לפי מה שהתבאר במאמר, הקמת מלך וצבא מאורגן והקמת מקדש ובו עבודת קרבנות, הם עבודת ד' באופן של 'הקו העגול', והן נחשבות כנחותות ביחס לעמל התורה והתפילה שמיוחסות ל'קו הישר'. משה רבנו לא ראה מקום לשמחה בהסכמת ד' שיעבדו אותו גם באופן זה, ואף פרשיית פילגש-בגבעה מרמזת שזו שמחה מסוג ב', ואף מדברי הרמב"ם במורה הנבוכים משמע שזה אופן של עבודת ד' 'בדיעבד'¹¹. אך רוב ישראל אינו מסוגל להתעלות למדרגת 'הקו הישר', ועבורם זו עבודת ד' באופן של 'לכתחילה', וזו היתה שיטת אהרון הכהן מלכתחילה. בסופו של דבר התרצה משה, והתרצה הקב"ה למשה והסכים לקבל את שיטת אהרון, ולפיכך, מונה הרמב"ם כמצוות לדורות את הקמת המלך לישראל ואת הקמת המקדש ושאר המצוות הנוהגות בעבודתו. כאשר המשנה בסוף מסכת תענית מתארת את יום כפור ואת ט"ו באב כימים טובים שלא היו כמותם בישראל, היא מגלה שזו שמחה של כלל ישראל ואף של עמלי התורה. בט"ו באב בשנת הארבעים כאשר ישראל חגגו את הסכמת הקב"ה שיעבדו אותו באופן של 'הקו העגול', משה רבנו כבר לא מחה בהם אלא הצטרף לשמחתם, ואז - כשהוא שמח בשמחתם - חזר אליו הדיבור הנבואי במדרגת העליונה (עי' תענית דף ל, ב). המשנה מרמזת, שגם עמלי התורה צריכים להיות מעורבים בדעת עם הבריות, ולשמח בשמחתם של ישראל, ואז יזכו למדרגות גבוהות.

בסיכום המאמר נמצאו למדים, שלאמתו של דבר ה'בנות' שמוזכרות במשנה מופיעות במשמעות 'סמלית', ולא היו 'מחולות' של 'בנות' ממש, ולפיכך לא היה חשש 'פיקוח נפש' בעריכת המחולות ביום צום כפור וכו'. וכבר הוזכר בתחילת המאמר שבאופן דומה ביאר ה'מגיד מקוזניץ' (עבודת ישראל דברים לט"ו באב) את המשנה והסוגיה. ונראה שהרמב"ם מבאר באופן סמלי דומה, אך לפי היסודות שהובאו כאן מתוך דבריו ב'מורה הנבוכים'. ונראה שמשום כך לא הזכיר הרמב"ם את ה'ההלכות' הקשורות במחולות אלו כמו הטבלת כלי הלבן השאולים וכו'.

ובמשמעות הסמלית של 'בגדי הלבן השאולים' ושאר העניינים שמוזכרים בסוגיה, נראה שהרמב"ם מבאר באופן שביאר ה'מגיד מקוזניץ' (עבודת ישראל דברים לט"ו באב), ועי' שם.

¹ ועי' גם ב'תפארת ישראל' (יכין, תענית, פרק ד, סג).

² ועי' ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק דברים לחמישה עשר באב): "והנה איתא בגמרא ששה טעמים על יום טוב של ט"ו באב ומכל הטעמים אין בהם טעם מספיק שעבור זה יהיה נקבע בתמידות ליום טוב".

³ 'מימיהם לא חטאו חטא גמור ולא לקו מכה גמורה... כך אמר הקב"ה אני משבח אתכם ב'אזניכם' שנאמר (יחזקאל טז, יב) 'וַיֵּאָמְרוּ יְנֻסִים עַל אֶפְדָּי וַעֲגִילִים עַל אֲזִנָּי', ואת מכעסת אותי ב'אזנים' שנאמר (שמות לב, ג) 'וַיִּתְפַּקְדוּ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב [אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם]'. (ילקוט שמעוני, תורה, תשלב).

⁴ כמבואר בספר מבווא לחכמת הקבלה מאת הרה"ג המקובל שמואל טולידנו (חלק א, שער ג, פרק ד): "...ובליקוטיו שבסוף ספד"צ, ל"ח ב', ביאר הגר"א ז"ל שההבדל בין שתי בחינות אלו הוא כי ספירות דעיגולים רומזות אל הנהגות יתי הכללית וספירות דיושר אל הנהגות הפרטית: הראשונה הנהגה הכללית, היא הנהגת הטבע, ובה אין הפרש בין עבודה לעבודה, והשפע נשפע לכולם בשווה לקיום הנבראים... הוא ית"ש נותן חיים לכולם בשווה לקיימם כפי ערכם ומהותם, לא לפי עבודתם... ובחינת היושר היא הבחינה התכליתית בשביל הבחירה והעבודה... אשר מטעם זה העיגולים נמשכים אחר היושר, כי גם הטבע תלוי ועומד על פי הנהגת היושר... כי לאומות העולם אשר לא ניתן להם תורה ומצוות, קיומם בסוד העיגולים, בחינת הטבע... והיא בחינה מאד חיצונית".

⁵ ואמנם כמה מן הערב-רב שעלו עם ישראל ממצרים התייחסו ליעגלי בתור עבודה-זרה ממש, והם מתו באותו יום; אך כלל ישראל לא התייחס אליו בתור עבודה-זרה ממש.

⁶ "...ופילגש בגבעה בימי פושן רְשָׁעִיתִים היתה?! וכי מה טיבה של אותה פילגש שהביאה ונתנוה אצל שופטי ישראל?! אלא לפי שרחמיו של הקדוש ברוך הוא מרובין על ישראל לעולם, אמר, שמא יאמרו אומות העולם, עדיין לא נכנסו ישראל בארצם אימתי קילקלו במעשיהן, לפיכך הביאה ונתנוה אצל שופטי ישראל'. (אליהו רבה, איש שלום, יב).

⁷ כמבואר בתרגום יונתן על דברי הימים א' ב, נה: "תלמידיא דיעבץ הוא עתניאל... דאתין מזרעית משה רבהון דטב להון זכותיה מפרשין ואתריכין". גם הסוגיה בתמורה (דף טז, א) מרמזת למחלוקת שבין יהושע ועתניאל, והיא מספרת שעתניאל יעץ וריבץ תורה בישראל, ואילו יהושע 'טרד' את בני ישראל במלחמות.

⁸ ועי' תרגום יונתן להושע (י, ט): "מימי הגבעה חטאת ישאל... שכתב: "מימי גבעת חטיתון בית ישראל תמן קמו מרדו במימרי למנאה עליהון מלכא ואף לא זכיא דתתקים להון מלכותא בגבעתא תמן אתו עליהון עבדי קרבא לקטלא אבהן עם בנין סליקו". רש"י בפירושו שם סבר שכוונת התרגום להמלכת שאול והקשה על כך, אך נראה שכוונת התרגום להתמסרות של אנשי גבעת בנימין לענייני הצבא והמלוכה של הושע. וכנגדה יצאו תלמידי עתניאל (שמכונים בפרשיה "בני ישראל") להילחם, ו'הרגו' באופן סמלי כמעט את כל 'בני בנימין', ובמאמר "[רש"י - והפסוק שלא קיים](#)" התבאר שבפירושו לתלמוד רמז רש"י להבנה כזו של המאורעות.

⁹ "והושע בית אחד אל המקום אשר יבחר ד', ואין מקריבין בזולתו... ולא יהיה כהן אלא זרע המיוחד, כל זה הענין למעט זה המין מן העבודות שלא יהיה ממנו אלא מה שלא גזרה חכמתו להניחו לגמרי". (מורה הנבוכים ג, לב).

¹⁰ **שלה** מוזכרת במאורעות פילגש-בגבעה תוך ציון מקום שאומר דרשני כבר לפני כן (שופטים כא, יב), וגם שם תמה הרד"ק.

¹¹ עי' בדברי הרמב"ם בהערות השולים לעיל.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Lima, Peru

לימה, פרו
טבת, תש"ן

אמירת אלוקינו ואלוקי אבותינו ע"י גר כש"ץ או במניין גרים

שאלה

במניין של גרים. האם יש לומר בחזרת הש"ץ "אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו וגו'", הבא במקום ברכת כוהנים?

תשובה

יש לגר שליח ציבור, לומר: "אלוקינו ואלוקי אבותינו", בברכת כוהנים ובברכת האבות, בין שהוא מתפלל במניין רגיל¹, בין במניין של גרים².

¹ לשון השו"ע או"ח, סי' נ"ג סעי' י"ט: "יש מונעים גר מלהיות ש"ץ ונדחו דבריהם". דעת השו"ע מבוססת על הר"י בתוס', ב"ב, דף פ"א, ע"א, ד"ה למעוטי אדמת עכו"מ, וברמב"ן שם ע"פ הירושלמי ותשובת הרמב"ם, בניגוד לדעת ר"ת בתוס' שם, ע"פ משנה ביכורים. ² מסברא, היה מקום לחלק ולומר שמה שהותר זה דווקא במקום שחייב לומר לשון זו. כגון, להוציא אחרים שצריכים לומר "אלוקי אבותינו" או בקריאת פרשת ביכורים שצריכים לומר הפסוק כהויותו, אבל לעצמו או למניין של גרים, יותר נכון להגיד "אלוקי אבות ישראל" כהמשנה בביכורים פ"א מ"ד. אמנם בתשובת הרמב"ם שמובא בהגהות מרדכי פ"א ממגילה פוסק, שגר מתפלל כישראל בין ביחיד בין בציבור. וכן משמע מפסק הב"ח, סי' קצ"ט, ומשנה ברורה שם, ס"ק נ', שאפי' להוציא אחרים אפשר לומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו". ומשמע, שכל שכן שאפשר בינם לבין עצמם.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי השלחן ערוך תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

לכניסה לשיעורים
זמנה 636 רפואת

שנת השבע
זהו הזמן של
מיטת

מהו 'אגיסטון'?:
האם מותר ליהודי לעבוד בקרקע השייכת לגוי?
מהי משמעות קניין הגוי בארץ ישראל?
האם יש קדושת שביעית בפירות הגוי?
מה כולל איסור אמירה לגוי בשמיטה?
מהן הגבלות על קניית יבול חו"ל?
972-2-5371485 | shmita@eretzhemdah.org

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

